

HET PROJECT
ARBEIDSERVARINGSLEREN
IN HET LBO

arbeids ervaringsleren

Zinvol Nederlands geven op een lbo-school is geen gemakkelijke opgave. Termen als 'thematisch werken' of 'vakkenintegratie' klinken wel mooi, maar worden nog niet vaak met praktische voorbeelden ingevuld.

De auteurs van dit artikel doen dit wel. Hun project Arbeidservaringsleren toont aan, dat lts-ers binnen de avo-vakken best iets praktisch kunnen leren. Een voorbeeld dat navolging verdient.

Waarom arbeidservaringsleren?

Het bespreken van maatschappelijke problemen en het oefenen van vaardigheden in reële situaties is in het onderwijs niet mogelijk, wanneer men alleen maar gebruik maakt van de traditionele schoolboeken. Op veel scholen probeert men daarom het werkelijkheidsgehalte van het onderwijs te vergroten, bijvoorbeeld door veel met kranten te werken, leerlingen interviews te laten maken en films en videoprogramma's te vertonen.

Op de RK LTS Don Bosco in Amsterdam doen wij¹ ook dit soort activiteiten, maar tevens vinden wij dat leerlingen zelf in aanraking moeten komen met zaken die buiten de school in de rest van de maatschappij spelen.

Arbeid is een belangrijk onderdeel van die maatschappij; daarom brengen de leerlingen een week door in een door hen zelf gekozen bedrijf. Deze arbeidsweek is een onderdeel van het project Arbeidservaringsleren. Arbeidservaringsleren is niet

in de eerste plaats een beroepenoriëntatie, maar wil aandacht besteden aan wat de betekenis van arbeid is, hoe de arbeid georganiseerd is en hoe arbeidsverhoudingen zijn.

Het zelf opdoen van ervaringen is volgens ons van belang om theorie en praktijk beter met elkaar te kunnen verbinden. Zo kunnen leerlingen ook beter vorm geven aan hun eigen leerproces. Uitgangspunt in het programma zijn de dagelijkse ervaringen op school, thuis en in de buurt, omdat die duidelijk samenhangen met de werkelijkheid in de maatschappij buiten de directe leefomgeving. Ze vormen een handvat, een aanleiding tot het leggen van grote verbanden en maken het de leerlingen mogelijk hun toekomstige plaats in de maatschappij in een wat duidelijker perspectief te zien.

Arbeidservaringsleren op de LTS Don Bosco

Op de LTS Don Bosco namen het vorig jaar drie klassen deel aan het project Arbeidservaringsleren

(AEL): één derde klas elektro-techniek en twee derde klassen bouwtechniek². Per klas werd het project uitgevoerd door de leerkrachten Nederlands, Aardrijkskunde, Geschiedenis, Maatschappijleer (de zogenaamde avo-leerkrachten) en de leerkrachten praktijkvakken en vaktheorie. De concrete invulling van het project verschilde per klas, omdat de leerlingen en de leerkrachten van de diverse klassen verschillend waren. Door een intensief overleg probeerde men zowel van elkaars ervaringen te leren als om de grote lijnen van het programma op elkaar af te stemmen. De leerkrachten werden op deze manier ook gestimuleerd om hun werkwijze te expliciteren en deze daardoor bespreekbaar en veranderbaar te maken.

In dit artikel schetsen we het verloop van het project Arbeidservaringsleren voor een groep bouwtechniek. We beperken ons hierbij tot de inbreng vanuit de vakken Nederlands, Geschiedenis en Aardrijkskunde. Eerst zullen we iets zeggen over de plaats van het vak Nederlands in het project Arbeidservaringsleren.

Het vak Nederlands en Arbeidservaringsleren

In het vak Nederlands is het leren van vaardigheden belangrijk, we denken aan: spreken, luisteren, schrijven en lezen. Deze vaardigheden kunnen echter nooit in abstracto geoefend worden, maar alleen aan de hand van zaken die de leerlingen interesseren. Dat is niet een werkelijkheid die begint bij paardebloemen en reisavonturen, maar die ingaat op de directe leefwereld van de leerlingen op school, thuis en in de buurt.

Het oefenen van bovengenoemde vaardigheden moet er volgens ons op gericht zijn het inzicht van de leerlingen in maatschappelijke situaties te vergroten, hen vaardigheden bij te brengen om zich in die maatschappelijke situatie te handhaven én veranderingen in die maatschappelijke situatie aan te brengen. Onder dit laatste verstaan we niet op de eerste plaats dat de leerling in staat is om voor hem persoonlijk zijn situatie te verbeteren, maar dat de leerling bewegingen steunt die zo'n maatschappelijke situatie structureel willen veranderen.

Arbeidservaringsleren biedt volgens ons vele mogelijkheden om vaardigheden op de zojuist omschreven wijze te oefenen.

Hoe hebben we het aangepakt?

De vakken Nederlands, Aardrijkskunde en Geschiedenis worden tijdens het project Arbeidservaringsleren, dat bijna het hele jaar duurt, zoveel mogelijk geïntegreerd gegeven. De uitgangspunten van het leerproces van dit programma zijn:

- a de ervaringen van de leerlingen staan zoveel mogelijk centraal;
- b de leerlingen worden gestimuleerd in het nadenken over allerlei maatschappelijke zaken;
- c de leerlingen verzamelen en verwerken informatie over de verschillende onderwerpen;
- d het oefenen van vaardigheden gebeurt zoveel mogelijk in reële praktijksituaties; deze vaardigheden zijn geen doel, maar middel;
- e dit alles gaat beter als er een goede samenwerking is tussen leerlingen onderling en tussen hen en de leerkracht;
- f de leerkracht moet bereid zijn zich te verdiepen in wat de leerlingen bezighoudt en ook bereid zijn om van hen te leren.

Deze uitgangspunten proberen we te concretiseren met behulp van werkvormen als discussies, interviews, rollenspelen, spreekbeurten, materiaal verzamelen, verslagen maken en een eigen werkmap bijhouden.

Het programma verliep in het schooljaar '79-'80 als volgt:

- Bij de introductie van het project praatten de leerlingen over arbeid, wat ze er al van afwisten en welke opvattingen ze erover hadden. Dit alles naar aanleiding van vakantiewerk en bijbaantjes. Voor het bewaren en rangschikken van informatie werd de werkmap geïntroduceerd.
- In de actualiteit speelde de havenstaking in Rotterdam. De leerlingen verzamelden krantenknipsels en spraken over looneisen en werkgelegenheid. Steeds maar weer kwam de betekenis van geld verdienen naar voren; daarom werd de geschiedenis van het geld behandeld. Tegelijkertijd konden we aantonen dat de toegenomen communicatie niet alleen een ruilmiddel noodzakelijk maakte, maar ook leidde tot het gebruik van het schrift.
- De eigen financiële situatie van de leerling kwam aan de orde bij gesprekken over zakgeld. Het leerling-zijn levert niets op. De leerlingen zijn voor hun inkomsten afhankelijk van ouders of bijbaantjes. Ze inventariseerden de verschillende

inkomsten, hoe ze hun geld besteedden, welke hobbies ze hadden en wat deze voor hen betekenden. De discussies over het al of niet dragen van dure, maar kwetsbare sportschoentjes, het meegaan in de mode, kortom de gesprekken van de dag, gebruikten we bij de bewustwording van de huidige en toekomstige positie van de leerlingen. De leerling is bij dit soort onderwerpen duidelijk degene die informatie geeft, de leerkracht helpt bij het structureren en bij het leggen van verbanden.

— Via het zakgeld kwamen we op het zoeken en vinden van werk. De verschillende formele en informele methoden hebben we afgewogen. De leerlingen verzamelden advertenties van banen waar zij na de lts op kunnen reageren en schreven een sollicitatiebrief. De verschillende beroepen werden besproken en vergeleken.

— Bij Arbeidservaringsleren zoeken de leerlingen zelf een arbeidsplaats. De leerlingen maakten lijstjes van punten waarop ze moesten letten bij het maken van afspraken. Het benaderen van een bedrijf oefenden ze in een rollenspel.

— In de arbeidsweek interviewden de leerlingen een aantal werknemers. Om ervaringen op te doen met interviewen en om te kijken wat belangrijk is bij arbeid stelden ze hun ouders een aantal vragen over hun werk. De interviews leverden veel problemen op: daarom werd extra aandacht besteed aan interviewtechniek, met name de voorbereiding op een interview.

— Welke toekomst hebben de leerlingen zelf voor ogen? Wat voor beroep willen ze uitoefenen? Willen ze doorleren of werken? Wat is het verschil in 'arbeidsomstandigheden op school en in het bedrijf'?

Leerlingen zeiden bijvoorbeeld: 'werken is deelnemen aan het echte leven', 'in een bedrijf ben je zelfstandiger dan op school, je krijgt een opdracht en die voer je uit', 'met een diploma heb je meer kans op beter werk'.

— Als sluitstuk van de voorbereidingsperiode stelden de leerlingen een werkboek samen: 'waar gaan we in de arbeidsweek op letten?'. De leerlingen benadrukten vooral: werktijden, veiligheid, aard van het werk, verantwoordelijkheid, vermoeidheid, leiding, werksfeer en taakverdeling.

— De laatste voorbereiding op de arbeidsweek: het oefenen van het kennismakingsgesprek, het oefenen van het interviewen en het samen met de praktijkleerkracht doornemen van de werkwijze van een bedrijf om zo het gunstige moment uit

te kiezen om mensen te interviewen.

— In de arbeidsweek helpt de leerling mee, kijkt rond en praat met mensen. In het project Arbeidservaringsleren kiezen de leerlingen zelf hun arbeidsplaats. Om de ervaringen die de leerlingen opdoen zo gevarieerd mogelijk te maken, stimuleerden we tot de keuze van een grote spreiding in soorten arbeidsplaatsen. Dit lukte niet altijd even goed. De meeste leerlingen van deze groep kozen een arbeidsplaats in hun vakrichting, de bouw. De leerkrachten bezochten tijdens de arbeidsweek de leerlingen op de arbeidsplaats, de leerling vertelde de leerkracht wat hij had gedaan en hoe hij het vond. De leerling is dan degene die de meeste informatie geeft, de leerkracht moet luisteren.

— De eerste ochtend na de arbeidsweek praatten de leerlingen informeel over hun ervaringen. De leerlingen vonden het leuk om te werken en om in de volwassenenwereld te participeren, prezen de goede werksfeer, discussieerden over de stakingsdag van het FNV en gaven hun mening over veiligheid, hygiëne en het optreden van de baas.

— Niet alle leerlingen zijn in staat geweest het werkboek goed in te vullen. De leerlingen wisten wel vaak veel te vertellen, maar dit stond niet op papier, omdat de meeste leerlingen alleen de antwoorden uit de formele interviewsituatie hadden opgeschreven, en niet de informatie die ze in informele gesprekken hadden gekregen.

In de nabesprekingen is per onderwerp doorgepraat wat de verschillen in de diverse bedrijven waren en welke mogelijke oorzaken hiervoor waren aan te wijzen. Vooral is uitgebreid gepraat over:

- * de lonen, bijvoorbeeld de rechtvaardigheid van loonverschillen,
- * het belang van een opleiding,
- * plezier in je werk,
- * werksfeer,
- * toekomst van het bedrijf,
- * vakbonden.

— Tenslotte hebben de leerlingen nog een spreekbeurt gehouden over hun eigen bedrijf.

Beoordeling van Arbeidservaringsleren door de leerlingen

De leerlingen vonden het project leuk en ze vonden dat ze hard gewerkt hadden.

Doordat het houvast van het schoolboek is weggevallen, iets waarop ze de eerste twee school-

jaren niet of onvoldoende zijn voorbereid, leverde het bijhouden van de eigen werkmap in bepaalde gevallen problemen op. Het nut van zo'n werkmap werd achteraf door geen enkele leerling betwijfeld, maar de vaardigheid om hem consequent bij te houden ontbrak vaak gewoon. De werkwijze van dit project zou volgens de leerlingen ook in de tweede klas gevolgd moeten worden. De arbeidsweek was voor de leerlingen het onbetwiste hoogtepunt. In die week in de bedrijven hadden ze kunnen tonen wat ze waard waren, ze kenden nu ook de praktijk een beetje en reageerden daarom kritischer op allerlei verhalen die ze op school hoorden. De leerlingen waardeerden het dat ze hun mening konden geven en dat er naar hen geluisterd werd.

Hoe we het zelf beoordelen

Hoewel het programma goed aansloeg bij de leerlingen en zij ook regelmatig lieten merken, dat ze beter nadachten over allerlei problemen, vinden wij dat de leerkrachten nog te sterk het program-

ma structureerden.

De uitgangspunten die we formuleerden hebben we niet helemaal waargemaakt. Met name het zelf verzamelen en verwerken van informatie verliep zeer moeizaam en ook was de lijn van het programma niet altijd even duidelijk voor de leerlingen.

Dit jaar proberen we systematischer te werken aan het vergroten van de inbreng van de leerlingen. Dat doen we door meer te werken met interviews, rollenspelen en groepswork.

Het programma is dus nog voor verbetering vatbaar. Toch geloven we dat het vak Nederlands zinvoller wordt voor de leerlingen in de deelname aan dit project.

We hebben ons in dit artikel beperkt tot het Ibo, maar ervaringen leren dat ook op mavo, havo en vwo-scholen de koppeling tussen arbeidsservaringsleren en het vak Nederlands mogelijk is. Zo doet op het Eemland College Noord in Amersfoort het vak Nederlands mee in het kader van 'Gericht Schrijven'.³

Noten

- 1 Sjon Ruiter is leraar avo-vakken RK LTS Don Bosco, Wiel Veugelers is pedagogisch-didactisch begeleider arbeidsservaringsleren, Leraarsopleiding Universiteit van Amsterdam.
- 2 Het project Arbeidsservaringsleren is een initiatief van de WVO (Werkgemeenschap voor Vernieuwing van Opvoeding, Onderwijs en Maatschappij) en wordt gefinancierd door het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. Op acht scholen (zowel Ibo, mavo, havo als vwo) wordt geprobeerd de uitgangspunten van de methode te concretiseren. Leerlingen van de een na hoogste klas van de verschillende schooltypen doen aan het project mee. Op elke school werken meerdere leerkrachten mee om zodoende een thematische aanpak te garanderen, een

- verbinding te leggen tussen de inhoud van het project en de verschillende schoolvakken en te zorgen voor een breed draagvlak voor het project in de school.
- 3 Het project Arbeidsservaringsleren wordt begeleid door medewerkers van het Centrum voor Onderwijs-onderzoek en de Lerarenopleiding, beide van de Universiteit van Amsterdam. Deze begeleiders, Jos de Mulder en Wiel Veugelers, hebben een interimrapport uitgebracht waarin de ervaringen van het eerste ontwikkelingsjaar beschreven worden. Dit rapport is verkrijgbaar bij het Centrum voor Onderwijs-onderzoek, Keizersgracht 119, tel. 020 - 229471 (kosten f 13,50 plus porto). Bij Jos de Mulder kan ook informatie verkregen worden over een eventuele deelname aan het project Arbeidsservaringsleren.